

COM UNA PÀTRIA. LES CONSEQÜÈNCIES DE LES PASSIONS ELEMENTALS

Josep M. Fonalleras

Quan vaig triar «Josep Carner» no podia imaginar que la clau de la lectura del poema l'acabaria trobant en un paper, el retall d'un diari, que jeia plàcidament entre les pàgines de l'edició bilingüe de *Mujeres y días* de la Biblioteca Breve de Seix Barral. Era (és, de fet) un llibre mític, però no recordava que en tenia la primera edició, de 1979, i que, en aquest volum s'hi amagava el text que dic. M'ha servit, la troballa, tant per documentar la meua filiació ferrateriana com per entendre, amb el rigor acadèmic de què soc capaç, el perquè del poema. O un dels perquè, per ser exacte.

Molt probablement vaig triar «Josep Carner» perquè, si ho puc dir d'aquesta manera, formalitzava la meua pròpia experiència. És a dir, relatava més d'un episodi de la meua vida sentimental, aquella unitat que es crea a partir d'una lectura compartida, la percepció que ets membre d'una comunitat justament perquè els referents són comuns, són estables, permanents. I també perquè, posats a fer, anava a buscar allò que deia el mateix Ferrater sobre l'ideal de la poesia, que «tot poema fos clar, sensat, lúcid i apassionat, és a dir, en una paraula divertit».⁸⁹ I «Josep Carner» ho és. Va a favor de la felicitat, que també deia el poeta.

En obrir el llibre, però, vaig topar amb el retall. És una breu ressenya crítica publicada a *El País*, al suplement en català *Quadern*, l'any 1989, a partir de l'edició en butxaca de *Teoria dels casos*. La signa Dolors Oller i es titula «L'àlgebra com a metàfora». Hi planteja, amb la seva habitual precisió, un resum ajustat del que és la poesia de Ferrater: «Una reflexió racional sobre fets i persones reals que fa la veu que hi parla i que formalitza una consciència poètica immersa en la comprensió dels fenòmens que descriu i subjecta a unes normes de producció convencionals que permeten de construir un discurs representatiu». Però hi afegeix que l'essència

---

⁸⁹ Gabriel FERRATER: *Da nubes pueris* [èpilog]. Ed. Empúries, Barcelona, 1987, p. 74.

«no és la seva capacitat de figuració objectiva», sinó les qüestions que es plantegen «a un nivell profund i intersubjectiu, *l'únic nivell de reflexió capaç d'interessar l'altre, en aquest cas la persona que llegeix* i que se sent implicada en la meditació sobre el difícil joc moral de les relacions entre les persones, i sobre les conseqüències de les passions elementals que constitueixen la vida i la història d'homes i dones».⁹⁰

Les cursives són meves i em serveixen per destacar el fragment que trobo que ajuda a entendre millor el poema, és a dir, el que de debò el poema ens proposa: una teoria sobre la lectura. Tots sabem la importància que donava Joan Ferraté, per exemple, a la intervenció del lector en l'artefacte poètic. És la seva implicació la que, a partir d'un text fixat, immutable, acaba confegint l'operació literària. I, de fet, és també això el que aquí ens diu Gabriel.

També Dolors Oller, en un capítol de *Pel camí de Carner*, la seva última publicació, incidia de nou en la poètica carneriana, aplicable així mateix, al meu parer, a la de Ferrater. Hi diu que la seva figuració objectiva («sempre objectiva els seus temes» recordava el mateix Ferrater al *Curs de literatura catalana contemporània*) no revela una «suposada essència amagada» que la realitat oculta, sinó que parteix de la confiança que en la realitat ja hi és tot, que «no s'ha de buscar res més, sinó mostrar el que ja hi ha».⁹¹ Una realitat «que creix i varia amb la nostra experiència de lectors». I cita el poema «Josep Carner» com a exemple del discurs que planteja.

Amb tot això vull dir que el poema de què parlo< sintetitza una teoria de la lectura, de la mateixa manera que «4 juny 1970», l'evocació pòstuma de Joan Ferraté, aconseguia recloure en sis versos tot el que ell mateix havia escrit sobre la poètica de Carner. És un home que va *pel camp i dona un volt*, i, quan torna, diu el que ha vist, i porta consol.⁹² És a dir, contempla la realitat, l'observa, la racionalitza, la torna objecte de la poesia, explica què hi ha i, finalment, l'ensenya al lector a través del prisma de la pietat (com recalca Oller), «una virtut essencial de tota gran obra mestra».

Anem al poema, però. És un exemple nítid del que Ferrater explicava a *Sobre el llenguatge*, en el deliciós capítol que hi té sobre la mètrica. «El roc ferm on se sosté la mètrica és la sintaxi». Ell en diu «metritzar la sintaxi», és a dir, aplicar-hi, encara amb més robustesa, la regularitat. El poema són «frases conformades», amb la doble intensitat formal que la combinació de peus i accents afegeix a la sintaxi.

La primera part del poema (fins al primer punt i seguit) és un exercici d'orfebreria, en el qual es combina una frase principal amb tot d'afegitons circumstancials que, evidentment, també funcionen com a frases estructurades, amb la il·lusió (provocada per la mètrica, és clar) d'un

---

⁹⁰ Dolors OLLER: «L'àlgebra com a metàfora», Suplement *Quadern*, *El País*, 5 d'octubre 1989.

⁹¹ Dolors OLLER: *Pel camí de Carner*. Curial, Barcelona, 2021.

⁹² Joan FERRATÉ: *Catàleg General 1952-1981*. Quaderns Crema, Barcelona, 1987, p.73.

ritme necessari, just el ritme que cal perquè el lector situï la figuració. En faré una paràfrasi (un pèl esquemàtica, potser) per subratllar el que dic.

Un home (una veu poètica) està despert, en plena nit, i s'entossudeix a concentrar-se en la lectura d'un llibre, sense que res el destorbi, tampoc la placidesa del clima exterior. Tancat, en fa prou amb una llum esquifida (és a dir, no en pensa fer una lectura a fons, sinó, potser, simplement, epidèrmica, evocativa: el llibre és un objecte) per revisar un volum que una noia li va *donar* el dia abans. Diu *donar*, no pas *regalar*. La noia no ha regalat el llibre, de la mateixa manera que l'home tampoc no ho havia fet abans amb la tercera protagonista del poema. *Donar*, *lliurar*, potser té més intensitat que *regalar*, recalca una dedicació més íntima.

Després de l'enrevessada construcció ve una frase estrictament informativa, sense complicació, però que funciona al mateix temps com a xarnera del poema. L'home va donar aquest llibre, «fa dos anys i quatre mesos», a una altra noia. El mateix llibre. Les mateixes paraules. Els mateixos mots «que romanen».

I és aquí on comença l'operació moral. Tot canvia: canvien els individus que els van llegir, els dies varien i «ens varien», són canviant els lectors i la intenció que van tenir quan llegien. Els sentits, allò que ens conformava, també han mudat. Però els mots «ens han parlat a tots tres». Han creat, impertorbables, una comunitat i continuen allà, al centre de la roda. Mots «oferts», més en un ofertori espiritual que no pas en un oferiment amical. Com en un altar. Hi són perquè els tornem a carregar de sentit.

En aquell volum que deia de *Mujeres y días*, la versió castellana del poema és de José María Valverde. És impecable, però hi ha una aportació del traductor que s'allunya en certa manera de l'original i que alhora n'engrandeix la lectura. Tradueix «assemblem» per «reunamos». Aquelles paraules que han estat llegides en entorns diferents per persones diferents i amb inquietuds diverses «ens» parlen «a tots tres» i creen semblances. Intuïm, és clar, unes relacions que s'han capgirat, amb allunyaments i apropaments, però, essent diversos i diferents els protagonistes d'aquesta breu història sentimental, acaben essent iguals perquè comparteixen un món, comparteixen el lloc on s'origina el seu impuls. La pàtria. Aquesta immensa, contundent, definitiva pàtria final. El lloc on ens assemblem.

Valverde, però, diu *reunir*; que potser no és un verb tan eloqüent com *assemblar-se*, però que és més corpori. Ser semblants (en la dispersió de les comprensions, de l'enteniment) o compartir un espai, habitar un mateix lloc. Potser la pàtria (els mots impertorbables) és una combinació del que som i de les lectures que ens han dut allà on som.